

სისხლის სამართლის კანონის დროსა და სივრცეში მოქმედების საკითხისათვის

პროფესორი, სამართლის დოქ. **ნონა თოდუა**, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I. შესავალი

წინამდებარე სტატია შეეხება სისხლის სამართლის კანონის დროსა და სივრცეში მოქმედების ფარგლების ცალკეულ საკითხს.

კანონის დროში მოქმედების საკითხს ეხება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის¹ მე-2 მუხლი, რომლის პირველი ნაწილის თანახმად: „ქმედების დანაშაულებრიობა და დასჯადობა განისაზღვრება სისხლის სამართლის კანონით, რომელიც მოქმედებდა მისი ჩადენის დროს“.

ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით: „დანაშაულის ჩადენის დროა ის დრო, როდესაც მოქმედებდა ამსრულებელი ან თანამონაწილე ანდა უნდა ემოქმედა მას. შედეგის დადგომის დროს მნიშვნელობა არა აქვს“.

აღნიშნული დანაწესი სრულად შეესაბამება კანონიერების პრინციპს,² რომლის თანახმად, არ არსებობს დანაშაული და სასჯელი, თუ არ არსებობს ამის შესახებ მითითება სისხლის სამართლის კანონში. ეს იმასაც ნიშნავს, რომ ყოველი ქმედება, რომელიც დანაშაულად შეიძლება დაკვალიფიცირდეს, უნდა იყოს გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კანონში.

¹ შემდგომში შემოკლებულია, როგორც სსკ.

² კანონიერების პრინციპის შესახებ იხ. ნაჭყებია, გურამ, ნიგნში: ნაჭყებია/თოდუა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, 2019, გვ. 54-57; გამყრელიძე ოთარ, სისხლის სამართლის პრობლემები, 2013, გვ. 36-43; ტურავა, მერაბ, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ. 2011, გვ. 107-110.

II. სისხლის სამართლის კანონის დროსა და სივრცეში მოქმედების სწორად გაგებისთვის

1. რას ნიშნავს „როდესაც მოქმედებდა ამსრულებელი ან უნდა ემოქმედა მას“?

„როდესაც მოქმედებდა ამსრულებელი“-ში იგულისხმება მოქმედებით ჩადენილი დანაშაულის შემთხვევა. ხოლო „როცა უნდა ემოქმედა მას“-ში იგულისხმება უმოქმედობით ჩადენილი დანაშაულის შემთხვევა (როგორც წმინდა, ისე შერეული უმოქმედობის დელიქტის შემთხვევა).³ ამდენად, მასში იგულისხმება ვთქვათ, როგორც დაუხმარებლობა (სსკ 129-ე მ.), ისე მკვლელობა, რაც ჩადენილია უმოქმედობით (სსკ 108-ე მ.).

შესაბამისად, გამოიყენება სისხლის სამართლის სწორედ ის კანონი, რომელიც მოქმედებდა ქმედების ჩადენის დროს (და არა შედეგის დადგომის დროს).⁴

ე.წ. ფორმალურ (ანუ შედეგგარეშე) დანაშაულში ამ მხრივ პრობლემა არ წარმოიშობა, რადგან მისი დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია ქმედების განხორციელება და შედეგის დადგომა სავალდებულო არაა (მაგალითად, ყაჩაღობა – საქართველოს სსკ 179-ე მ.).

სულ სხვა ვითარებაა ე.წ. მატერიალურ (ანუ შედეგიან) დანაშაულთან მიმართებაში. ეს ის შემთხვევაა, როცა დანაშაულის დამთავრებულად

³ წმინდა და შერეული უმოქმედობის დელიქტის შესახებ იხ. გამყრელიძე ოთარ, სისხლის სამართლის პრობლემები, 2013, გვ. 167-168; მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, ქეთევან, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები, 2011, გვ. 296-301.

⁴ იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერთა ნაწილი გამოთქვამდა მოსაზრებას, რომ დანაშაულის ჩადენის დროდ უნდა მივიჩნიოთ შედეგის დადგომის დრო. იხ. *Дурманов, Николай Дмитриевич, Советский уголовный закон, 1967, С. 260-265.*

ცნობისათვის (ანდა მოცემული მუხლით სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის) არაა საკმარისი ქმედების განხორციელება, არამედ ასევე აუცილებელია შედეგის დადგომა. მაგალითად, მკვლელობა (საქართველოს სსკ 108-ე მ.), პირადი ცხოვრების ამსახველი ინფორმაციის ან პერსონალური მონაცემის ხელყოფა, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია (საქართველოს სსკ 157 მ.).⁵ შესაბამისად, ქმედება და შედეგი დროში რამდენადმე სცილდება ერთმანეთს.

მაგალითი: პეტრემ მოკვლის განზრახვით 2022 წლის 5 მაისს მძიმედ დაჭრა პავლე. ეს უკანასკნელი მიყენებული დაზიანებისაგან 10 მაისს გარდაიცვალა. დანაშაულის ჩადენის დროა 5 მაისი (და არა 10 მაისი).

გამომდინარე აქედან, პეტრეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება იმ კანონით, რაც მოქმედებდა ქმედების ჩადენისას – 5 მაისს და არა 10 მაისს მოქმედი კანონით. აქედან გამონაკლისია ის შემთხვევა, თუ ახალმა კანონმა შეამსუბუქა პასუხისმგებლობა მკვლელობისათვის. ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, მას უკუძღა მიენიჭება (საქართველოს სსკ მე-3 მუხ. პირვ. ნან.).

2. რას ნიშნავს „ქმედების ჩადენის დრო“?

საერთოდ, „ქმედება“ გაიგება ვიწროდ, როგორც სუბიექტის ნების გამოვლენის გარეგანი აქტი (დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის განხორციელება) და არა შედეგთან ერთობლიობაში. აქედან გამომდინარე, უნდა დაზუსტდეს: მასში ვიგულისხმობთ მხოლოდ ქმედება ვიწრო გაგებით (**ანუ დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა**), თუ ის ქმედებაც, რაც წინ უძღვის დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის განხორციელებას (დანაშაულის მომზადების სტადიისათვის დამახასიათებელი ქმედებები)?

ეს საკითხი განსაკუთრებით საინტერესოა იმ შემთხვევაში, როცა ჩადენილია ისეთი კატეგორიის დანაშაული (განსაკუთრებით მძიმე, მძიმე და ზოგიერთი ნაკლებად მძიმე), როცა საქართველოს სსკ

მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილის⁶ მიხედვით მომზადების სტადიაც დასჯადია.

უნდა აღინიშნოს, რომ დასმულ საკითხზე ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში არაა გამახვილებული სათანადო ყურადღება. ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლისა და სამართალმემფარდებლისთვის ეს საკითხი არცაა საინტერესო. ეს ის ქვეყნებია, სადაც დანაშაულის მომზადება არაა აღიარებული დასჯად სტადიად. მაგალითად, გერმანიის კანონმდებლობა სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილში დანაშაულის მომზადება ყველა შემთხვევაში არ არის აღიარებული დასჯად სტადიად (სხვა საკითხია, გერმანიის სსკ-ს §30-ის მე-2 პუნქტი და ასევე ის ფაქტი, რომ მათ სსკ კერძო ნაწილში გათვალისწინებული აქვთ დანაშაულის ფაქტობრივი მომზადების ცალკეული სპეციალური შემადგენლობები). საქართველოში კი, სადაც მომზადების სტადია ერთ-ერთი დასჯადი სტადიაა (საქართველოს სსკ მე-18 მუხლი), ეს საკითხი მნიშვნელოვანია პრაქტიკული თვალსაზრისითაც.

მაგალითი: ვანომ გადაწყვიტა დავითის მოკვლა. ამ მიზნით მან 2023 წლის 11 იანვარს შეისწავლა დავითის მოძრაობის განრიგი. დაადგინა, თუ დღის რა მონაკვეთში გადაადგილდება იგი მარტო ოჯახის წევრების გარეშე. იმავე დღეს (11 იანვარს) შეიძინა დანაშაულის იარაღი და ლამის 11 საათსა და 45 წუთზე ჩაუსაფრდა დავითს. ვანომ ჩანაფიქრი ვერ განახორციელა, რადგანაც პოლიციის თანამშრომლებმა ადგილზე ამხილეს.

სახეზეა მკვლელობის მომზადება (18, 108-ე მ.) და არა მკვლელობის მცდელობა, რადგან საქართველოში, სადაც დანაშაულის მომზადებაც დასჯადი სტადიაა (განსხვავებით იმ ქვეყნებისაგან, სადაც მომზადების სტადია არაა დასჯადი), მკვლელობის ჩადენის მიზნით ჩასაფრება ფასდება როგორც დანაშაულის ჩასადენად პირობების განზრახ შექმნა.

⁶ სსკ მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილი: სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაწესებულია მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულების, აგრეთვე ამ კოდექსის 182-ე მუხლის პირველი ნაწილით, 186-ე მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით, 194-ე მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით, 202-ე მუხლის პირველი ნაწილით, 221-ე მუხლის პირველი-მე-3 ნაწილებით, 332-ე მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით, 339-ე მუხლის პირველი ნაწილით, 339-ე მუხლის პირველი ნაწილით, 339-ე მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით, 365-ე მუხლის პირველი-მე-3 ნაწილებით და 372-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულების მომზადებისათვის.

⁵ სსკ-ის 157-ე მუხლის არსზე იხ. თოდუა, ნონა, წიგნში: თოდუა, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, ნაწილი I, 2023, გვ. 478-483.

ისმის კითხვა: რა დროა ამ მაგალითში დანაშაულის ჩადენის დრო?

თუკი ჩვენ დანაშაულის ჩადენის დროის განსაზღვრისას „ქმედების ჩადენის დრო“-ში ყოველთვის ვინრო გაგებით „დანაშაულის შემადგებლობას“ (ანუ მცდელობის სტადიას) ვიგულისხმებთ, გამოვა, რომ მომზადების სტადიის ჩადენას არ ჰქონია კანონით განსაზღვრული დრო.

ასეთი გაგება არალოგიკურია და ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონმდებლის ნებას, რადგან ჩვენმა კანონმდებელმა დანაშაულის მომზადებაც დასჯად სტადიად გამოაცხადა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მან მომზადების ჩადენის დროც განსაზღვრა.

მოცემულ მაგალითთან მიმართებაში ეს საკითხი შემდეგნაირად უნდა გადაწყდეს: ვანოს მიერ მკვლელობის მომზადების ჩადენის დროა ის დრო, როცა იგი მოქმედებდა მკვლელობისათვის პირობების შესაქმნელად (2023 წ. 11 იანვარი).

საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა არა მხოლოდ სამართლიანია, არამედ თანხვედრაში მოდის სისხლის სამართლის კანონის სივრცეში მოქმედების პრინციპთანაც – საქართველოს სსკ მე-4 მ. მე-2 ნაწ. (ე.წ. სულყველგანობის, ანუ საყოველთაობის პრინციპი).⁸

3. დანაშაულის ჩადენის დროის დადგენა დანაშაულის მომზადებასთან ერთად დანაშაულის მცდელობის განხორციელების დროს

ზემოთ მოყვანილი მაგალითი შეცვალეთ: დავითი გამოჩნდა 2023 წლის 12 იანვარს (00 საათსა და 10 წუთზე) რა დროსაც ვანომ დანით გულის არეში

⁷ სსკ მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილი: საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილად ითვლება დანაშაული, რომელიც დაიწყო, გრძელდებოდა, შეწყდა ან დამთავრდა საქართველოს ტერიტორიაზე. ამ კოდექსის მოქმედება ვრცელდება აგრეთვე საქართველოს კონტინენტურ შელფზე და განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაში ჩადენილ დანაშაულზე.

⁸ საქართველოს სსკ-ის მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილის შესახებ იხ. *ნაჭყებია, გურამ*, ნიგნში: *ნაჭყებია/თოდუა*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, 2019, გვ. 99-103; *გამყრელიძე ოთარ*, სისხლის სამართლის პრობლემები, 2013, გვ. 147-152; *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ. 2011, გვ. 104-106, 136-139.

სასიკვდილოდ დაჭრა იგი, თავად კი მიიმალა. დავითი გადაყვანილ იქნა საავადმყოფოში და ექიმების მცდელობის მიუხედავად სამი დღის შემდეგ (16 იანვარს) გარდაიცვალა.

რა დროა ამ დროს დანაშაულის ჩადენის დრო? კერძოდ, ეს არის დრო, როცა განხორციელდა მომზადება და შემდეგ მცდელობა (ანუ როგორც 11, ისე 12 იანვარი), თუ მხოლოდ მცდელობის განხორციელების დრო (12 იანვარი)?

უფრო დასაბუთებული იქნება, ამ შემთხვევაში „დანაშაულის ჩადენის დრო“-ში ვიგულისხმეთ ამ დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის (მოცემულ მაგალითში, მკვლელობის მცდელობის) განხორციელების დრო (ანუ ის დრო, როცა ვანომ დანით დაჭრა დავითი), რადგან:

- ა) განსხვავებით მომზადებისაგან, დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის განხორციელებისას (ანუ დანაშაულის მცდელობისას) სამართლებრივ სიკეთეს (ამ შემთხვევაში ადამიანის სიცოცხლეს) ექმნება იმნუთიერი (და არა სამომავლო) საფრთხე;⁹
- ბ) მცდელობა მომზადების შემდგომი ქმედებაა (შემდგომი ეტაპია) და ამ თვალსაზრისითაც მას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა;
- გ) საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა იმ მხრივაცაა გამართლებული, რომ თუკი მომზადების შემდეგ, დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის განხორციელებისას (მაგ., 12 იანვარს) უკვე ძალაში შევიდა ახალი, გამკაცრებული კანონი, არ დადგება კანონის უკუძალის საკითხი და პირს ეს ახალი გამკაცრებული კანონი უპრობლემოდ შეერაცხება.

4. დანაშაულის ჩადენის დროის პირდაპირი კავშირი სისხლის სამართლის კანონის სივრცეში მოქმედების პრობლემასთან

კერძოდ, როცა პირი საქართველოს ტერიტორიაზე მოამზადებს დანაშაულს (ვთქვათ, 2023 წლის 11 იანვარს), მაგრამ მის ობიექტურ შემადგენლობას საზღვარგარეთ განახორციელებს (ვთქვათ, 12 იან-

⁹ დანაშაულის მომზადებისა და მცდელობის ურთიერთგამიჯვნის საკითხზე იხ. *მჭედლიშვილი-ჭედრიძი, ქეთევან*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები, 2011, გვ. 21-43.

ვარს), დანაშაულის ჩადენის დროდ უნდა ჩაითვალოს არა როგორც მომზადების, ისე მცდელობის განხორციელების დრო (ანუ როგორც 11, ისე 12 იანვარი), არამედ ის დრო, როცა მან განახორციელა ამ დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა (ამ შემთხვევაში 12 იანვარი).

მაგალითი: საქართველოს მოქალაქე პეტრემ ვასოს მოსაკლავად, 11 იანვარს საქართველოში შეიძინა იარაღი და ვასოსთან ერთად გაემგზავრა საზღვარგარეთ. როცა მათ დატოვეს საქართველოს ტერიტორია და საზღვარგარეთ გადავიდნენ (12 იანვარს), პეტრემ ამ იარაღის გამოყენებით მკვლელობის მიზნით დაჭრა ვასო.

დანაშაულის ჩადენის დროა 12 იანვარი, როცა განხორციელდა დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა. ამ შემთხვევაში პრობლემას არ წარმოადგენს უცხო ქვეყანაში ჩადენილი ქმედების დანაშაულის მცდელობად კვალიფიკაცია, რადგან დანაშაულის სუბიექტი საქართველოს მოქალაქეა.¹⁰

5. უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიმართ დანაშაულის ჩადენის ცალკეული პრობლემატური შემთხვევები

უფრო რთულ ვითარებათან გვაქვს საქმე, როცა საქართველოს ტერიტორიაზე დანაშაული (მაგ., შურისძიების მოტივით მკვლელობა) მოამზადა არა საქართველოს მოქალაქემ (ან სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირმა), არამედ უცხო ქვეყნის მოქალაქემ, თანაც არა საქართველოს მოქალაქის, არამედ უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიმართ. ხოლო დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა უშუალოდ განახორციელა არა საქართველოს ტერიტორიაზე, არამედ უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე.

ეს ის შემთხვევაა, როცა უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ დანაშაული უშუალოდ ჩადენილია უცხო ქვეყანაში და თანაც ეს დანაშაული არაა მიმართული საქართველოს ინტერესის წინააღმდეგ (რადგან მსხვერპლიც უცხოელია). ამდენად, ქმე-

დების კვალიფიკაციისას ვერ გამოვიყენებთ ვერც რეალობისა და ვერც დაცვის პრინციპს.¹¹

მაგალითი: საფრანგეთის მოქალაქემ 2023 წლის 11 იანვარს საქართველოში შეიძინა მკვლელობის იარაღი უცხო ქვეყნის (მაგ., იტალიის) მოქალაქის მოკვლის მიზნით. ამავე დღეს მან გაიგო, თუ როდის და რომელ ქვეყანაში აპირებდა ეს პირი საქართველოდან გამგზავრებას. შემდეგ გაჰყვა მას უცხო ქვეყანაში და დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა განახორციელა 2023 წლის 12 იანვარს საქართველოს საზღვრის იქით (მაგ., გერმანიის) ტერიტორიაზე.

ვინაიდან ამ დროს უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ მკვლელობის განხორციელება ხდება საზღვარგარეთ, შესაბამისად, უნდა ავამოქმედოთ საქართველოს სსკ მე-5 მუხლით გათვალისწინებული რეგულაცია (სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა საზღვარგარეთ ჩადენილი დანაშაულისათვის), კერძოდ, მე-5 მუხლის მე-3 ნაწილი.

ამ რეგულაციის მიხედვით საზღვარგარეთ დანაშაულის ჩამდენ უცხო ქვეყნის მოქალაქეს და მოქალაქეობის არმქონე პირს სს პასუხისმგებლობა საქართველოს სსკ-ით შეიძლება დაეკისროთ ორ შემთხვევაში:

- ა) თუ ეს დანაშაული არის საქართველოს ინტერესის წინააღმდეგ მიმართული მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული, ან
- ბ) თუ ამ დანაშაულისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გათვალისწინებულია საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით.¹²

ზემოთხსენებულ მაგალითში უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე ჩადენილი ეს დანაშაული (იტალიის მოქალაქის მკვლელობა) არაა მიმართული საქართველოს ინტერესის წინააღმდეგ (რადგან მსხვერპლი არაა საქართველოს მოქალაქე ან საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირი). ამდენად, მნიშვნელობა არა აქვს, რა კატეგორიის დანაშაულს მიეკუთვნება იგი. ამასთან ამ დანაშაულისათვის პასუ-

¹⁰ მოქალაქეობის პრინციპის შესახებ, იხ. ტურავა, მერაბ, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 139-143.

¹¹ რეალობისა და დაცვის პრინციპის შესახებ, იხ. ტურავა, მერაბ, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, 2011, გვ. 143-144.

¹² დანვრილებით ამ საკითხზე იხ. ნაჭყელები, გურამ/თოდუა, ნონა, წიგნში: ნაჭყელები/თოდუა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, 2019, გვ. 107.

ხისმგებლობა არაა გათვალისწინებული საქართველოს რომელიმე საერთაშორისო ხელშეკრულებით.

ამდენად, ეს შემთხვევა ვერ აკმაყოფილებს საქართველოს სსკ მე-5 მუხლით დადგენილ სტანდარტს, რადგან:

- ა) სუბიექტი უცხო ქვეყნის მოქალაქეა;
- ბ) დანაშაული ჩადენილია უცხოეთში;
- გ) ეს დანაშაული არაა მიმართული საქართველოს ინტერესის წინააღმდეგ;
- დ) ამ დანაშაულისთვის არაა გათვალისწინებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა საერთაშორისო შეთანხმებით.

გამომდინარე აქედან, მოცემულ შემთხვევაში, საფრანგეთის მოქალაქეს საქართველოს სს კოდექსით ვერ მივცემთ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში **დამთავრებული მკვლელობისათვის**. თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ თუკი იგი ჩვენ ხელში ჩაგვვივარდა, საერთოდ არ დავაკისროთ სს-ვი პასუხისმგებლობა.

საქართველოში მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება შესაძლებელია, რადგან მან დაუშვა დამთავრებული დანაშაულის ერთ-ერთი დასჯადი სტადია (დანაშაულის მომზადება) საქართველოს ტერიტორიაზე ჩაიდინა.

საქართველოს სსკ მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით: საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილად ითვლება დანაშაული, რომელიც დაიწყო, გრძელდებოდა, შეწყდა ან დამთავრდა საქართველოს ტერიტორიაზე.

როგორც ვხედავთ, იმისათვის, რომ დანაშაული საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილად ჩაითვალოს, ერთ-ერთი ალტერნატიული პირობაა, **იგი დაიწყო** საქართველოს ტერიტორიაზე.

დანაშაულის დაწყებაში უნდა ვიგულისხმოთ არა მხოლოდ მცდელობის სტადიის განხორციელება (როცა უშუალოდ დაიწყო დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობა), არამედ მომზადების სტადიაც, როცა პირი განზრახ ქმნის პირობებს დანაშაულის მომავალში ჩასადენად.¹³ ასეთი დასკვნის საფუძველი ისაა, რომ საქართველოს კანონმდებლობით დანაშაულის მომზადებაც დასჯადი სტადიაა.

¹³ იხ. ნაჭყეებია, გურამ/თოდუა, ნონა, წიგნში: ნაჭყეებია/თოდუა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, 2019, გვ. 92-93.

შესაბამისად, დანაშაულის ჩადენის დროდ უნდა ვაღიაროთ საქართველოში დანაშაულის მომზადების ჩადენის დრო (11 იანვარი), რადგან დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის განხორციელების დროს (12 იანვარს), **საქართველოს კანონმდებლობით**, ზემოთხსენებული მიზეზის გამო, ვერ ჩავთვლით დანაშაულის ჩადენის სამართლებრივად დასაბუთებად დროდ.

ამდენად, საფრანგეთის მოქალაქე პასუხს აგებს საქართველოს სს კოდექსით მკვლელობის მომზადებისათვის (18, 108-ე მ.) მიუხედავად იმისა, რომ მან საზღვარგარეთ ფაქტობრივად ბოლომდე მიიყვანა ეს დანაშაული.

როგორც ვხედავთ, მოცემული შემთხვევის საქართველოს სასამართლო პრაქტიკაში შეფასებისას საქმის ფაქტობრივი და იურიდიული მხარე არ დაემთხვევა ერთმანეთს – ფაქტობრივად ჩადენილია დამთავრებული დანაშაული, ხოლო იურიდიულად საქართველოში მას უნდა მიეცეს დანაშაულის მომზადების შეფასება (სამართლებრივი ფიქცია).

საქართველოში დანაშაულის მომზადება რომ არ ითვლებოდეს დასჯად სტადიად, მოცემულ შემთხვევაში საფრანგეთის მოქალაქეს სს-ვი პასუხისმგებლობა საქართველოს სს კოდექსით საერთოდ არ დაეკისრებოდა (თუ მის ქმედებაში, რაც განხორციელდა საქართველოში, არ იქნებოდა სხვა დანაშაულის ნიშნები. მაგალითად, ცეცხლსასროლი იარაღის მართლსაწინააღმდეგო შექმნა – სსკ 236-ე მ.).

დამთავრებული მკვლელობისათვის მისი სს-ვი პასუხისმგებლობაში მიცემა შესაძლებელია როგორც გერმანიაში (რომლის ტერიტორიაზეც განხორციელდა იგი), ისე საფრანგეთში (რომლის მოქალაქეცაა მკვლელი), ასევე იტალიაში (რომლის მოქალაქეც იყო მსხვერპლი).

როგორ უნდა შეფასდეს მსგავსი შემთხვევა, თუ დანაშაული ჩადენილია ჯგუფურად (თანამსრულებლობით), საიდანაც ერთი ამსრულებელი საქართველოს მოქალაქეა, ხოლო მეორე – უცხო ქვეყნის მოქალაქე?

ზემოთხსენებული მაგალითი შემდეგნაირად შეცვალოთ: საქართველოს მოქალაქემ ივანემ და საფრანგეთის მოქალაქე ფილიპმა განიზრახეს იტალიის მოქალაქის ანდრეს მკვლელობა. ამ მიზნით მათ 11 იანვარს საქართველოში შეიძინეს მკვლელობის იარაღი, გაიგეს, თუ როდის და რო-

მელ ქვეყენაში აპირებდა ანდრე გამგზავრებას და გასდიეს მას უცხო ქვეყანაში. როცა ანდრე ჩავიდა გერმანიაში, 12 იანვარს ივანემ და ფილიპმა გაერთიანებული ძალებით მოკლეს იგი (ივანემ ხელები გაუკავა მსხვერპლს, ხოლო ფილიპმა ცივი იარაღის გამოყენებით მოკლა იგი). სახეზეა მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში – ჩადენილი ჯგუფურად (საქართველოს სსკ 109-ე მ. „ი“ ქვ.).

საინტერესოა, თუკი საქართველოს ხელში ჩაუვარდება ორივე მკვლელი, რამდენადაა შესაძლებელი ორივე მათგანის ქმედება დაკვალიფიცირდეს, როგორც დამთავრებული მკვლელობა, ჩადენილი დამამძიმებელ გარემოებაში – ჯგუფურად?

ივანეს ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს მკვლელობად, რაც ჩადენილია ჯგუფურად (საქართველოს სსკ 109-ე მ. „ი“ ქვ.), რადგან იგი საქართველოს მოქალაქეა და აქედან გამომდინარე, არა აქვს მნიშვნელობა, რომელი ქვეყნის ტერიტორიაზე დაიწყო მან ქმედება, რაც დანაშაულად ითვლება როგორც საქართველოში, ისე უცხო ქვეყანაში. ასევე არა აქვს მნიშვნელობა, სად გააგრძელა ეს დანაშაული, სად შეწყდა ან სად დამთავრდა იგი (საქართველოს სსკ მე-5 მუხლის პირველი ნაწილი – მოქალაქეობის პრინციპი).¹⁴

საქართველოს სასამართლო პრაქტიკაში პრობლემური გახდება უცხო ქვეყნის მოქალაქე ფილიპის ქმედების კვალიფიკაცია: თუ შეიძლება მისი ქმედება დაკვალიფიცირდეს საქართველოს სსკ 109-ე მ-ის „ი“ ქვ-ით? თუ იგი უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც მკვლელობის მომზადება?

როგორც ეს ზემოთ უკვე ითქვა, ვინაიდან უცხო ქვეყნის მოქალაქისთვის მოცემულ შემთხვევაში დანაშაულის ჩადენის დროდ უნდა ვაღიაროთ საქართველოში დანაშაულის მომზადების დრო (11 იანვარი), ამდენად, მის ქმედებას საქართველოში არ უნდა მიეცეს ჯგუფურად ჩადენილი დამთავრებული მკვლელობის კვალიფიკაცია – მის მიმართ დანაშაულის ობიექტური შემადგენლობის განხორციელების დროს (12 იანვარს), საქართველოს კანონმდებლობით, უკვე ხსენებული მიზეზის გამო, ვერ ჩავთვლით დანაშაულის ჩადენის სამართლებრივად დასაბუთებად დროდ.

¹⁴ საქართველოს სსკ-ის მე-5 მუხლის პირველი ნაწილის შესახებ (ე.წ. მოქალაქეობის პრინციპი) იხ. *ნაჭყეებია, გურამ/თოდუა, ნონა*, წიგნში: *ნაჭყეებია/თოდუა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი*, 2019, გვ. 103-104.

ამდენად, საფრანგეთის მოქალაქე პასუხს აგებს საქართველოს სს კოდექსით მკვლელობის მომზადებისათვის მიუხედავად იმისა, რომ მან საზღვარგარეთ ფაქტობრივად ბოლომდე მიიყვანა ეს დანაშაული და თანაც ბოლომდე მიიყვანა იგი არა მარტომ, არამედ თანამსრულებელთან ერთად.

6. საქართველოს სსკ მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილის შინაარსის გაგებისთვის

რადგან საქართველს ტერიტორიაზე დანაშაულის დაწყება, ანუ მისი თუნდაც მომზადების განხორციელება ერთ-ერთი ალტერნატიული პირობაა დანაშაულის საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილად მიჩნევისთვის, ხომ არ ნიშნავს ეს იმას, რომ ასეთი დანაშაული ყველა შემთხვევაში შეიძლება ჩაითვალოს საქართველოს ტერიტორიაზე ჩადენილად იმისდა მიუხედავად, ვინაა მისი სუბიექტი ან მსხვერპლი, იგი გრძელდებოდა, შეწყდა ან დამთავრდა საქართველოში თუ სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე?

თუ მხარს დავუჭერთ ამ დანაშაულის ამგვარად განმარტებას, მაშინ სრულიად ზედმეტი აღმოჩნდება ზემოთ მოყვანილი მსჯელობა უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ საქართველოში ჩადენილი ქმედების სამართლებრივი შეფასებისას – უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ ჩადენილი ქმედება ყველა შემთხვევაში საქართველოშიც შეფასდება როგორც დამთავრებული დანაშაული მიუხედავად იმისა, რომ მან საქართველოში მხოლოდ მოამზადა დანაშაული, ხოლო დამთავრა იგი საზღვარგარეთ.

მართალია, სსკ მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ამგვარი განმარტებისას უფრო ადვილი ხდება ქმედების კვალიფიკაცია და დღის წესრიგიდან მოიხსნება თანამონაწილეობისას (როგორც მისი ფართო, ისე ვიწრო გაგებით) წარმოშობილი სირთულეები, მაგრამ ამ მოსაზრების გაზიარება მაინც არ უნდა ჩაითვალოს სამართლიანად, რადგან:

- ა) ასეთი განმარტება წინააღმდეგობაში მოვა საქართველოს სსკ მე-5 მუხლის მე-3 ნაწილის დანაშაულთან, რომლითაც განსაზღვრულია უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ საზღვარგარეთ ჩადენილი დანაშაულისათვის საქართველოში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი (რაზეც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ);
- ბ) მხედველობაში ისიცაა მისაღები, რომ დასჯა-

დობა დანაშაულის მომზადებისა, როცა სამართლებრივ სიკეთეს ექმნება მხოლოდ სამომავლო (და არა იმნუთიერი) საფრთხე, პრობლემური საკითხია. ამიტომაც, რომ ამ სტადიის დასჯადობას არ აღიარებს მთელი რიგი ქვეყნის კანონმდებლობა. ამ ფონზე, როცა უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ საქართველოში ჩადენილია მხოლოდ დანაშაულის მომზადება, არ იქნება სამართლიანი, მას პასუხი ვაგებინოთ დამთავრებული დანაშაულისთვის, როცა სახეზე არ ყოფილა სსკ მე-5 მუხლის მე-3 ნაწილით დაწესებული წინაპირობები;

- გ) ამგვარი განმარტება გარკვეულ პროცესუალურ პრობლემასაც შექმნის დამთავრებული დანაშაულის მტკიცების თვალსაზრისითაც, რადგან საქართველოში ჩადენილია მხოლოდ მომზადების სტადია.

ამ სამი არგუმენტიდან ყველაზე მთავარი მაინც პირველი არგუმენტია, რადგან პროცესუალური პრობლემა მაშინაც იქმნება, როცა საქართველოს მოქალაქე საზღვარგარეთ სჩადის დანაშაულს (სსკ მე-5 მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით გათვალისწინებული შემთხვევა).¹⁵

III. დასკვნა

ამგვარად, შეიძლება დასკვნის გამოტანა, რომ ქართულ სისხლის სამართალში სისხლის სამართლის კანონის დროსა და სივრცეში მოქმედების ფარგლების ცალკეული საკითხი პრობლემატურია. ამიტომ, საჭიროა, ყველა შესაბამისი შემთხვევის ინდივიდუალურად შეფასება, რათა არ მოხდეს საკითხის არასწორი სამართლებრივი შეფასება, რაც ზემოაღნიშნული მაგალითების განხილვამაც დაადასტურა.

¹⁵ სსკ-ის მე-5 მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით გათვალისწინებული რეგულაციების (მოქალაქეობის, დაცვისა და უნივერსალობის პრინციპების) შესახებ, იხ. *ტურავა, მერაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ. 2011, გვ. 139-149; იხ. *ნაჭყებია, გურამ/თოდუა, ნონა*, წიგნში: *ნაჭყებია/თოდუა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი*, 2019, გვ. 103-107.